

Pablo Agraz Alonso: història d'un deportat a Mauthausen

Queralt Mena i Sellés (Escola Ginebró, Llinars del Vallès)

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

177

Resum: Pablo Agraz Alonso (Salamanca, 1908 - París, 1963) era carabiner de l'exèrcit republicà quan en els anys trenta fou destinat a la intendència de Granollers, situada a la fàbrica Roca Umbert. Al final de la Guerra Civil espanyola va fer la retirada amb l'exèrcit republicà i l'any 1939 va creuar la frontera francesa. Detingut al nord de França per les tropes alemanyes el juny de 1940, fou deportat al camp de concentració nazi de Mauthausen (a l'actual Àustria), d'on aconseguiria sobreviure. Les cartes que va escriure a Josefa (Pepeta) Sellés Teixidor (Llinars del Vallès, 1915 - Granollers, 1997), a qui va conèixer durant la seva estada a Granollers, i amb qui va tenir una relació sentimental que va durar fins al 1946, foren descobertes casualment l'any 2011, quan Pepeta Sellés ja havia mort. Aquestes cartes han servit per documentar la trajectòria i les vivències de Pablo Agraz en aquesta etapa terrible de la història d'Europa.

Paraules clau: exili, nazisme, camps de concentració, Mauthausen.

Abstract: Pablo Agraz Alonso (Salamanca, 1908 - Paris, 1963) was a soldier of the Spanish republican army when in the 1930's he was assigned to the corps in charge of the administration of flows and refueling of Granollers, which was located at the Roca Umbert factory. He retreated with the republican army and crossed the French border in 1939. Arrested in northern France by German troops in June 1940, he was deported to the Nazi concentration camp in Mauthausen (present-day Austria), where he would survive. The letters he wrote to Josefa (Pepeta) Sellés Teixidor (Llinars del Vallès, 1915 - Granollers, 1997), who he met during his stay in Granollers, and with whom he had a sentimental relationship that lasted until 1946, were discovered accidentally in 2011, when Pepeta Sellés had already died. These letters have been used to document the trajectory and experiences of Pablo Agraz in this terrible period of European history.

Keywords: exile, Nazism, concentration camps, Mauthausen.

Data de recepció: 28 setembre 2019; versió definitiva: 16 desembre 2019.

1. Introducció

178

Aquest treball s'origina l'hivern del 2011, quan a la mort sense descendència de Ricardo Rovira Sellés, que vivia al carrer Joan Prim 239 de Granollers, vàrem trobar entre els papers que guardava un conjunt d'una vintena de cartes. Tres ens van cridar l'atenció, perquè eren una mena de postals amb el segell de la cara d'Adolf Hitler i un mata-segells de Mauthausen. Les cartes anaven dirigides a Josefa (Pepeta) Sellés Teixidor (Llinars del Vallès, 1915 - Granollers, 1997), tia de Ricardo Rovira i de la meua mare. Les enviava un senyor anomenat Pablo Agraz Alonso (Salamanca, 1908 - París, 1963), i eren un total de 22, que havien estat enviades des de diferents punts d'Europa entre 1938 i 1946.

Qui era aquell home? Per què aquelles cartes eren a casa de Ricardo? Per què enviava cartes a la Pepeta Sellés? Tot i les mil i una preguntes que ens vàrem fer, el tema de les cartes va quedar aparcat i només en vam parlar amb la resta de la família. No va ser fins l'any 2017, quan per un projecte de recerca de 4t d'ESO, vaig començar a investigar qui va ser Pablo Agraz Alonso, i la recerca va acabar constituint el meu treball de recerca de batxillerat per al curs 2018-2019.¹

Pepeta Sellés Teixidó va néixer a Llinars del Vallès el 24 de gener de 1915, però va viure sempre a Granollers. Va ser allà on va morir, soltera i sense descendència, el 2 de febrer de 1997. La seva família tenia la botiga de queviures Ca la Nuri al carrer Joan Prim 225 de Granollers. Durant la seva joventut va treballar a la perruqueria Ca la Ballescà, al carrer Anselm Clavé de Granollers, just al costat de la Fonda Europa. Pel fet de no tenir descendència, va anar a viure a casa del seu nebot Ricardo durant els últims anys de la seva vida. És per això que les cartes eren allà, i això demostra que tenien molt valor per a ella, ja que va ser de les poques coses que hi va portar.

L'autor d'aquelles cartes era Pablo Agraz Alonso, nascut a Salamanca el 17 de maig de 1908, però que des de petit va viure a Madrid. Era fill de Leonardo Agraz i Cecília Alonso, que van tenir també vuit filles. Pablo es va criar juntament amb les seves vuit germanes en una família laica i d'esquerres. Durant la seva adolescència va practicar la boxa i després va formar part de l'exèrcit republicà.

Pablo Agraz i Pepeta Sellés es van conèixer a Granollers durant els anys de la Guerra Civil, quan ell treballava com a carabiner de l'exèrcit republicà a la

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

¹ Aquest treball, amb el títol «Pablo Agraz Alonso. La història d'un deportat», va guanyar el premi Camí Real de treballs de recerca de batxillerat, convocat pel Centre d'Estudis de Granollers per al curs 2018-2019. Presentat a l'Escola Ginebró de Llinars del Vallès, va tenir com a tutora la professora Erica Dotor. Es pot consultar a l'hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers (Arxiu Municipal de Granollers) i a la biblioteca de l'Associació Cultural de Granollers.

intendència de Granollers, situada a la fàbrica Roca Umbert. S'allotjava a la Fonda Europa, és a dir al costat de la perruqueria Ca la Ballescà, i es devien conèixer durant els recessos de les perruqueres, quan sortien al carrer a prendre la fresca. Com que Pablo era vuit anys més gran que Pepeta, el seu germà gran, Josep, no volia que festegessin. És per això que es trobaven a casa de la seva germana gran, Vicenta Sellés, que ja estava casada i tenia un fill, Ricardo Rovira. Segons recordava Angelina Sellés, germana de Pepita, a qui vaig poder entrevistar, com que Pablo treballava a la intendència de la fàbrica Roca Umbert, de tant en tant els feia algun regal, com ara unes tovalloles.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

Pablo Agraz i Pepita Sellés durant el període del seu festeig, en una imatge al parc de Granollers, actualment plaça Barangé, 1936-1939 (Fotografia: arxiu de Teresa Ametller).

2. L'exili

La primera carta que s'ha conservat de Pablo Agraz a Pepeta Sellés data del 31 de desembre de 1938, quan l'exèrcit republicà estava perdent la guerra, i no podem saber exactament des d'on la va escriure, perquè l'única referència que hi ha és «en campanya». En aquesta carta s'evidencia la incertesa del moment i l'enyorança de Pablo: «[...] Por lo pronto, he llegado a este punto sin novedad, donde no se el tiempo que estaré, creo será por poco tiempo, por lo menos aquí estamos esperando órdenes para partir no se donde [...]. Unos piensan en sus padres y hermanos, otros, en sus mujeres e hijos y ... otros como yo, ¿a quien van a dirigirse? A su amada».²

² Carta de Pablo Agraz a Pepeta Sellés del 31 de desembre de 1938 (arxiu de la família Sellés).

En la segona carta que s'ha conservat, del 12 de gener de 1939, hi consta «20 companyia de asalto 5 grupo Base. 8. C.C. No 10 Sector Seu de Urgell». És l'última carta que escriurà abans de passar la frontera francesa en la retirada de l'exèrcit republicà i, com que no passa censura, es pot acomiadar amb un «Viva Cataluña y la independencia de España».³ Sabem que Pablo Agraz va passar la frontera el 10 de febrer de 1939 gràcies a una carta posterior, escrita el 18 de juny de 1939 des de Dunkerque, on diu «[...] Referente a lo que me dices de Julian te diré que pasó la frontera conmigo el día 10 de febrero».⁴ Pablo va creuar la frontera per la Tor de Carol, ja que en una de les cartes diu que va passar per aquell municipi.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

En Compaña 12 del 1 del 1939

Querida Pepeta hoy dia
dece y estorido de descanso como la pluma para
decirte que despues de lo pasado me dije así para
decirte que me daje en el pajaro descansando y
en perfecto estado de salud.

Despues sabas como el jueves y
domingo fueron dos dias tan tristes para mi que
solo fun dando en mi corazon pensaba y decia que
hija tan triste separarme de mi familia y saber que
tengo en esta vida.

Pepeta espero que me esperaras
hasta que te habla abiete para te diga muchas
dicas que el dia que me marchara al frente te
seguiria que cuando te mirara y que si por causa
alguno no tenias carta mia que te debias de enfadar
por que el dia que me vas a pisore estare otra
vez contigo porque me sacas que yo sere siempre
un companero como te dices. ya sabes que no
maman de confianza del por si de tus costumbres.

Mi vida te digo
que nosotros estaremos 50 cameres por estas terminas
me escribas a estas señas 20 Compañia de Asalto
5 Grupo Base. 8. C.C. No 10 Sector Seu de Urgell
Pablo Agraz Digue la B.

Me mite horas al favor de decirte a tu que me
que me aga el favor de buscarme un cuarto de
habitacion del que el tiene y un librito como el que
me compraste tu de sonetes te lo pongo en una
caja y lo forras con un cuadro de sate y me lo mandas
por correo a las señas que arriba te escribo tan
pronto me lo hayas mandando me diras lo que te
tengo que dar para firarlo y seguidia.

Sin temas que
de ante de despide tu cariño que te quiero ser
la Cartera posible para darlo muy fuerte habra
y un pedazo sales amigo este tu cariño

Pablo Agraz Avisa al burca via
hasta la talle de la talle
Viva Cataluña y la Independencia
de España

Contesta pronto

Carta de Pablo Agraz a Pepeta Sellés del 12 de gener de 1939 (Font: arxiu de la família Sellés).

³ Carta del 12 de gener de 1939.

⁴ Carta del 18 de juny de 1939.

Després de travessar la frontera, va estar internat al camp de concentració Judes de Septfons (pavelló 33), des d'on va enviar una carta el 12 de març de 1939. Aquest camp de concentració, on van estar internats milers de republicans espanyols, estava en molt males condicions, ja que les barraques només tenien sostre i una sola paret i l'escassetat d'aigua no permetia hidratar-se o mantenir una neteja bàsica.⁵ No sabem exactament quant de temps Pablo va estar a Septfons, però encara hi era el 16 d'abril de 1939, segons consta en una carta dirigida a Miguel, un sastre de Granollers que vivia al carrer Portalet número 14, en què Pablo explica que aleshores estava al barracó número 99 d'aquell camp de concentració.⁶

L'aglomeració de refugiats als camps de concentració del sud de França va suposar un greu problema socioeconòmic per al govern francès, que el va portar a oferir als exiliats algunes propostes per descongestionar els camps, com ara allistar-se als batallons de marxa de voluntaris estrangers, a la Legió Estrangera i a les companyies militaritzades de treballadors estrangers.⁷ Pablo va escollir aquesta última opció i va ser destinat a la 59ª Companyia Militaritzada de Treballadors de Dunkerque, al nord de França, a prop de la frontera amb Bèlgica. Cada companyia estava formada per 250 homes, amb 5 seccions de 10 homes, que feien tasques de paleta, ferrer, fuster, intendència i graduats, i 200 peons que estaven comandats per extingits i excapitans republicans, que feien d'intermediaris amb els oficials francesos i que havien de vetllar per evitar fugues. El 18 de juny de 1939 Pablo escriu una carta a Pepeta on explica que forma part d'aquesta companyia de treball i també que va viatjar a Tolosa per fer un combat de boxa on va fer «match nulo» i va cobrar mil francs. Al final d'aquesta carta Pablo s'acomiada amb la salutació feixista «Una España Grande y Libre», per així poder passar la censura franquista.⁸

En la carta següent, que data del 3 d'agost de 1939, Pablo Agraz es mostra desesperat per la falta de notícies de la seva família, fet que descriu com un «sufrimiento que es superior a mis fuerzas», i mostra la seva intenció de tornar a Espanya: «creo que a mi llegada a esa [Espanya] no se prolongará mucho». Preocupat per la seva situació econòmica, li diu que «yo creo, será mejor que me marche directamente a Madrid, a resolver mis asuntos y averiguar el paradero de mi familia, y una vez terminado esto regresar a tu lado para no separarnos más».⁹

⁵ M. CONSTANCE (1984).

⁶ Carta del 16 d'abril de 1939.

⁷ M. GARRIGA (2019).

⁸ Carta del 18 de juny de 1939.

⁹ Carta del 3 d'agost de 1939, en la qual adjunta una fotografia d'ell boxejant.

Però les seves esperances de tornar a Espanya s'esvaeixen molt ràpidament. En la carta següent, del 28 d'agost de 1939, diu que «en vista de la situación internacional, es muy posible tarde bastante en regresar, creo comprenderás la situación en la que nos encontramos aquí y supongo te darás cuenta de que según se desarrollen los acontecimientos que arriba te cito, los cuales influyen poderosamente en nuestro regreso a nuestra querida patria».¹⁰ Entre la correspondència de Pablo Agraz a Pepeta Sellés que vàrem trobar al domicili de Ricardo Rovira, vàrem descobrir una carta de la priora del Convento de Agustinas de la Purísima Concepción de Toledo, en resposta a una demanda de certificat de bona conducta de Pablo Agraz. En la carta es deia que «por lo que toca a nosotras, gracias a Dios, no puede ser más que todo bueno acerca de su conducta entre nosotras en el tiempo transcurrido en el Convento».¹¹ La priora del convent li deia que «de lo que V. me dice, lo haré, como sabe, con mucho gusto, pero necesito me diga cómo he de hacer»,¹² és a dir que no sabia ben bé com havia de fer-ho. Si la carta estava en possessió de Pepeta Sellés, això significa que no va arribar mai al seu destinatari, i per tant que probablement el certificat de bona conducta no es va arribar a fer.

Pablo Agraz va continuar, doncs, en la 59a Companyia Especial Militaritzada de Treballadors de Dunkerque. El 16 de novembre de 1939, explica que «la vida que hago va mejorando algo puesto que nos dejan salir todos los domingos», però les condicions de vida devien ser penibles, perquè també li demana a la Pepeta «si puedes me mandarás unos calcetines fuertes y de abrigo y un jersey de cuello alto pues no puedes figurarte la gran cantidad de frío que paso, así que si te es posible no dejes de hacerlo».¹³ Uns dies després, li diu «nenita, en una de las próximas cartas que recibirás, te encontrarás con una sorpresa, que cuando la tengas en tus manos te preguntarás ¿cómo lo ha podido hacer? Y lo he hecho a cuenta de mucho sacrificio y privaciones, pero todo lo que haga para contentarte y hacerte feliz me parece poco, pues quisiera hacer mucho mas pero las circunstancias no me lo permiten».¹⁴ El que Pepeta rebria més tard, el 25 de novembre de 1939, foren dues butlletes de la loteria nacional francesa de Nadal.

En una de les últimes cartes enviades des de Dunkerque Pablo Agraz fa referència a la roba que s'ha pogut comprar: «[...] Estreno un traje precioso que me ha costado 800 francos, un par de zapatos 100, una camisa 55,

¹⁰ Carta del 28 d'agost de 1939.

¹¹ Carta de la priora del Convento de Agustinas de la Purísima Concepción de Toledo, Sor María del Espíritu Santo, a Pablo Agraz, del 9 d'octubre de 1939.

¹² *Ibidem*.

¹³ Carta del 16 de novembre de 1939.

¹⁴ Carta del 25 de novembre de 1939.

calzoncillos 25, calcetines 15fr, en fin todas las cosas compradas menos unos 1.500 francos». És probable que practicant la boxa pogués disposar d'alguns estalvis per efectuar aquestes compres. En la carta, afegeix: «te diré, estoy hecho un perfecto francés y todos los lunes voy al cine. Todo esto ha cambiado mucho para nosotros, pues ya es mayor la libertad que nos dan».¹⁵ En una darrera carta des de Dunkerque, Pablo encara està esperançat de poder tornar a Espanya. Demana a Pepeta si li pot enviar un diari i li diu que «en este [año] que estamos te haré lo que esperas con tanta ansia de mi, hacerte mi esposa, para no separarnos el uno del otro [...] dentro de unos meses estaré junto a vosotros».¹⁶

A principis del mes de juny de 1940 la companyia de treballadors començà la retirada cap a la frontera amb Bèlgica. Va ser aleshores, el 4 de juny, quan Pablo Agraz fou detingut per les tropes alemanyes i portat a peu fins a la ciutat holandesa d'Emmerich, fent marxes de 35 a 40 km diaris i alguns recorreguts en barca pel Rin. A Emmerich el van tancar en un camp de futbol i des d'allà, juntament amb la resta dels presoners dels exèrcits aliats, va ser enviat a un Stalag, camp per a presoners de guerra. El 8 de juny de 1940, a través de la Creu Roja de Bèlgica, Pablo aconsegueix enviar una breu nota a Pepeta, en la qual simplement li comunicava "me encuentro bien", que serà la darrera comunicació en quatre anys.

3. Deportat a Mauthausen

Pablo Agraz fou deportat al camp de concentració de Mauthausen, a l'actual Àustria, el 9 d'agost del 1940 amb el segon contingent d'espanyols. En arribar al camp se'ls va matricular amb els números 3545 – 3713. A Pablo se li va assignar el número 3662. Del total de 165 espanyols que van entrar al camp de Mauthausen amb Pablo, només en van sobreviure 47.

El 17 de febrer de 1941 Pablo Agraz va ser internat al camp de Gusen, annex al de Mauthausen, que estava situat només a cinc quilòmetres, on li fou assignat el número 10940. A Gusen, va treballar a la fàbrica de munició i armament que els nazis tenien en instal·lacions subterrànies i, possiblement també, en la construcció d'aquestes instal·lacions. Gusen era considerat un camp d'extermini, on es traslladava els presoners que ja no eren aptes per treballar a Mauthausen i hi havia cambres de gas, de manera que és remarcable que Pablo aconsegueix sobreviure.¹⁷ Un any després, el 8 de gener de

¹⁵ Carta del 24 de desembre de 1939.

¹⁶ Carta del 28 de febrer de 1940.

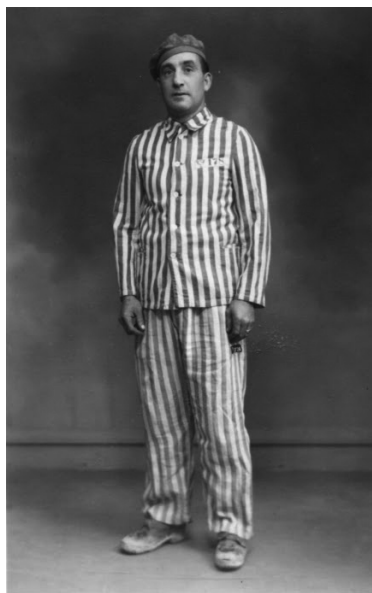
¹⁷ Dos terços dels deportats catalans que havien anat a parar a Mauthausen i que foren traslladats a Gusen hi foren exterminats. Vegeu N. SALA (2017).

1942, fou traslladat de nou al camp de concentració de Mauthausen, on li fou assignat el número 178.¹⁸

El 16 de febrer de 1943 Pablo Agraz fou enviat al subcamp de concentració de Grossraming, en un petit municipi austríac situat a l'Alta Àustria, al districte de Steyr-Land, on va treballar en la construcció d'una central elèctrica. Més tard va ser enviat a un altre annex de Mauthausen, Schiler Redl-Zipf, al nord-oest del país, on les SS tenien tallers per falsificar paper moneda. Més tard, el 20 de novembre de 1943, fou destinat al subcamp de concentració d'Ebensee, on els deportats havien de construir uns túnels subterranis que servien per construir bombes V1 i V2. Fou aquí on va ser alliberat per les tropes americanes el 6 de maig de 1945.

184

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

Pablo Agraz Alonso al camp de concentració de Mauthausen, l'any 1942 (Fotografia: <http://deportados.es>).

La informació per reconstruir la trajectòria de Pablo Agraz durant el seu període de deportat prové de les cartes que va conservar Pablo Martínez Botello, net de la germana gran de Pablo Agraz, procedents dels deportats espanyols Marcelino Bilbao i Mariano Constante, que van conèixer amb ell al camp de concentració de Mauthausen. Aquest últim, a més, va publicar diversos llibres que relataven les seves vivències com a deportat.¹⁹

¹⁸ Segons l'Amicale Mauthausen, un número tan baix s'explica perquè les SS reassignaven els números d'identificació dels deportats que havien mort.

¹⁹ M. CONSTANTE (1976); M. CONSTANTE (1984); M. CONSTANTE i M. RAZOLA (2008).

Pablo Agraz va tenir la *sort* d'arribar a Mauthausen en un dels primers contingents de deportats, perquè va poder posicionar-se millor dintre de la jerarquia del camp de concentració i això volia dir més possibilitats de sobreviure. Per sota dels SS, és a dir els guardes nazis del camp de concentració, hi havia els *kapo*, una mena de policia formada pels mateixos deportats, que eren escollits pels SS. Aquests acostumaven a ser presoners criminals, violents i físicament corpulents, per així poder controlar la resta de deportats. Pablo va ser *kapo* del barracó núm. 1 gràcies a la seva corpulència i al fet que practicava la boxa. Però, tal com explica Marcelino Bilbao, tot i que els *kapo* solien ser molt agressius amb la resta de deportats, Pablo Agraz va destacar per la seva bona conducta amb la resta de presos. Segons explica Mariano Constante en una de les seves cartes, que va conservar Pablo Martínez Botello, Pablo Agraz va formar part d'un grup de resistència integrat per antics militants del Partit Comunista d'Espanya, que ajudaven els presos més decaiguts, per exemple aconseguint-los menjar a través dels membres de l'organització que treballaven a la cuina, i a la vegada feien front als SS. Quan els membres d'aquest grup de resistència es volien reunir, Pablo i algun altre deportat iniciaven un combat de boxa per distreure els SS. L'any 1943 es van reunir en un dels pavellons del subcamp de concentració d'Ebensee per celebrar la proclamació de la Segona República Espanyola, compartint entre tots unes patates que van poder aconseguir d'amagat, però en total silenci per tal de no ser descoberts.

A Mauthausen, la majoria de republicans espanyols treballaven en la construcció de les escales de la pedrera; però Pablo es dedicava a fer llambordes, que eren enviades a Berlín. Tot i que podia semblar una feina menys dura i perillosa, segons Constante «lo único que tenía él [Pablo Agraz] era la protección de la lluvia y la nieve en algunos momentos. Los palos y los castigos eran exactamente los mismos».²⁰

Les comunicacions amb l'exterior dels presos estaven prohibides, cosa que afectava la seva supervivència, perquè, tal com explica Montserrat Roig, les cartes eren l'única manera de comprovar que seguies viu i que el món real es recordés de tu. Tanmateix, el novembre de 1942, gràcies a la insistència de Joan Pagès, un deportat espanyol, sobre Josep Bailina i Joan de Diego, dos espanyols que treballaven a les oficines del camp de concentració, als deportats espanyols se'ls va permetre escriure cartes de vint-i-sis paraules. El fet que dos espanyols treballassin a les oficines els va permetre escriure en castellà i no en alemany com a la resta de deportats, ja que les podien censurar. Més endavant les cartes van poder ser més extenses: van passar de vint-i-sis a quaranta paraules, i finalment a dues-centes. Podien enviar-ne una cada tres mesos, només de temes personals i familiars, i estava prohibit adjuntar-hi fotografies.²¹

²⁰ Carta escrita per Mariano Constante (Font: arxiu de Pablo Martínez Botello).

²¹ M. ROIG (1977). Vegeu també: R.TORAN (2002).

Postkarte
Tarijeta Postal

An *Pepita Sellés*

**Geprüft
K. L. M.**

Empfangsort: *España*
Lieu de destination

Strasse: *Gral Prim n: 231*
Rue

Land: *Granollers (Barcelona)*
Landesteil (Provinz usw.)

Absender:
Expéditeur

Vor- und Zuname:
Nom et prénom
Pablo Agraz Alonso

Gefangenennummer: *178* / *Bl. A. K. 1*
No du prisonnier

Lager-Bezeichnung:
Nom du camp
**LAGER MAUTHAUSEN (OBERDONAU)
DEUTSCHLAND**

15
CORRESPONDANCE
25. APR. 44. S. T.
MADRID
DEUTSCHES REICH

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

Anordnung im Schriftverkehr mit Gefangenen | Instrucciones para la Correspondencia de los prisioneros

1. Der Gefangene darf alle 6 Wochen einmal schreiben und Post empfangen. (Nicht mehr als 25 Worte nur persönliche Familiennachrichten.) Beilagen von Briefmarken (Coupon Reponse-International) ist erlaubt.
2. Paket- und Geldsendungen sind gestattet. Beilagen von Fotos verboten.

1. El prisionero está autorizado para escribir una vez cada seis semanas, como así el recibo de la respuesta. (No más de veinticinco palabras, solamente de carácter personal y familiar.) En la carta respuesta es permitido adjuntar (Coupon Reponse International) timbre Moneda.
2. En los envíos de paquetes a los prisioneros está prohibido adjuntar fotografías.

19-3-44 Der Lagerkommandant.

Pepita... de seo que al recibo de esta... estas bien en compañía de tu madre y hermanas te quedo bien: pepita me avisa el sabor de mamá... avisa me una foto tulla que tra de los días... quito de las que tienes en tu padre. pepita manda me un paquete si puedes... tulla siempre que las. Pablo Agraz Besos

1285

Carta de Pablo Agraz a Pepita Sellés escrita des de Mauthausen el 19 de març de 1944 (Font: arxiu de la família Sellés)

4. Després de l'alliberament

El subcamp de concentració d'Ebensee va ser alliberat per les tropes nord-americanes el 6 de maig de 1945.²² Pablo Agraz, juntament amb els altres presos, va ser traslladat i allotjat a l'Hotel Lutetia de París. Un cop allà, el

²² Pablo Agraz afirma, potser per error, que l'alliberament es va produir el 9 de maig de 1945.

12 d'agost de 1945, va poder enviar per primer cop en cinc anys una carta en condicions de llibertat. Hi descriu els horrors viscuts dins els «campos de la muerte alemanes donde estaba encerrado en alambradas eléctricas e inco-municado de todo ser humano».²³ En aquell moment Pablo ja té 37 anys i no sap si Pepeta s'ha casat, si té fills o parella: «[...] espero que si estás casada no te parezca mal el que te escriba esta carta y a tu esposo le das la enhorabuena de mi parte».²⁴ Al final de la carta, Pablo adjunta una adreça d'on estava allotjat i a on demana que se li enviïn les cartes: 81 Rue Monument Champigny sur Marne, Paris, France.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

L'última carta que Pablo Agraz va escriure a Pepita Sellés data del 27 de gener de 1946; però gràcies a aquesta carta, sabem que en va escriure una altra el 10 d'octubre de 1945, que Pepeta no va rebre mai. En no obtenir resposta d'aquesta carta, Pablo Agraz, desesperat, li envià una carta curta i contundent, demanant-li que li enviés totes les fotografies que tenien d'ells dos junts: «[...] no teniendo contestación de la mía que te mande el día del 10-10-45 paso a decirte que si obra en tu poder alguna foto mía desearía que lo antes posible me la mandarás a esta dirección».²⁵ La direcció que consta a la carta és diferent de l'anterior: Avenue Max 1, Dormoy Champigny sur Marne, Paris, France. El que Pablo no sabia és que l'adreça estava mal escrita i, possiblement per això, la correspondència no va arribar mai. L'adreça correcta és la següent: Avenue Max Dormoy 1, Champigny sur Marne, Paris, France.

S'ha conservat l'última carta que Pepeta va adreçar a Pablo, el 26 de febrer de 1946, en resposta a la carta del 27 de gener. No sabem si no la va enviar mai, si era una còpia, o bé si la va enviar efectivament, però li fou retornada a Granollers per l'error en l'adreça. A l'inici li diu: «recibí tu carta con fecha 27-1-46 en la cual me dices cosas no muy agradables». L'informa que no s'ha casat, i que va escriure-li una carta el 30 d'octubre del 1945 on li adjuntava dues fotografies, una d'ella i una altra de tots dos junts. Li diu que no entén «que en poco tiempo cambies tanto» i que «he pasado mucho tiempo sin tener noticias tuyas y nunca me desanimé». Conformada, s'acomiada dient que «en fin, el destino lo quiere así [sic], te deseo la mayor suerte del mundo», i signa dient «siempre tuya», posant punt final a una relació de gairebé una dècada. És possible que Pablo Agraz tampoc rebés mai aquesta carta, ja que no hi fa cap mena de referència.

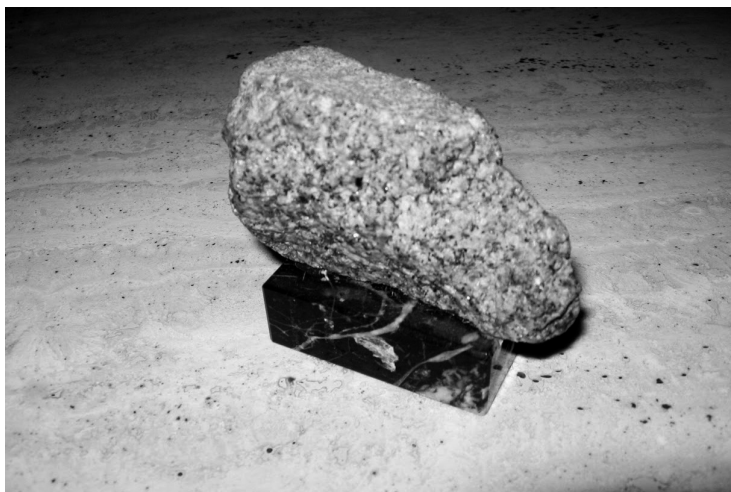
²³ Carta del 12 d'agost de 1945.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Carta del 27 de gener de 1946.

Pablo Agraz va refer la seva vida a París i, segons consta en un document de la Creu Roja, es va casar. L'any 1962 va fer un viatge a Madrid, on va visitar la seva família, a la qual va explicar la seva vida des que va marxar a l'exili; però mai no els explicà la història d'amor amb Pepeta. Pablo Martínez Botello els ensenyà la fotografia de presoner a Mauthausen, però la van cremar per por de represàlies. Sí que van conservar una pedra extreta de la pedrera de Mauthausen, que Pablo havia recollit durant una visita al camp de concentració el maig de 1962, i que s'havia endut com a record dels cinc anys que va ser presoner dels nazis. El viatge l'havia organitzat l'Amical Mauthausen de París, i Pablo hi va assistir juntament amb altres republicans espanyols que havien estat junts al camp de concentració, entre els quals hi havia Mariano Constante i Marcelino Bilbao. Durant aquella visita, Pablo va fer un escrit improvisat, que també guarda la seva família a Madrid, en el qual recorda les víctimes i demana un minut de silenci en record dels seus companys morts.

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

La pedra de la pedrera de Mauthausen que Pablo Agraz es va endur de la seva visita al camp de concentració l'any 1962 (Fotografia: <deportados.es/agraz_recueros>).

5. Conclusió

La història que s'ha explicat aquí s'ha pogut reconstruir gràcies al fet circumstancial de la seva relació amb Pepeta Sellés, amb qui es van conèixer a Granollers en els anys de la Guerra Civil. Les cartes que va enviar a Pepeta Sellés, complementades amb la bibliografia disponible i també amb alguns testimonis orals, han permès reconstruir la seva trajectòria i les seves

vivències. Això ens ha de fer adonar de la importància dels testimonis orals, així com també de conservar documents escrits, com ara la correspondència, que poden ser essencials per explicar històries tan remarcables com la de Pablo Agraz.

Les vivències de Pablo Agraz són un testimoni d'un dels pitjors episodis de la història d'Europa, una història que no s'hauria de tornar a repetir. És per això que aquest treball ha de servir per donar-les a conèixer, i sobretot per recordar i no oblidar aquest episodi terrible. Així i tot, aquest treball no acaba aquí perquè no té sentit donar veu si no hi ha orelles que escoltin.

189

Ponències
Revista del
Centre d'Estudis
de Granollers,
24 (2020), 177-189

Agraïments

En l'elaboració d'aquest treball m'han ajudat moltes persones, sobretot els historiadors Joan Garriga, Montserrat Garriga, Marta Simó, Erica Dotor (que n'ha estat la tutora) i Rosa Toran, de l'Amical Mauthausen. Angelina Sellés, germana de Pepeta Sellés, em va oferir els seus records del festeig entre Pepeta Sellés i Pablo Agraz. Pablo Martínez Botello, net de la germana gran de Pablo Agraz Alonso, també va ajudar-me a conèixer una mica més el seu oncle avi. Sense la seva col·laboració el treball no hauria arribat a bon port.

Referències

CONSTANTE, MARIANO (1976): *Yo fui ordenanza de los SS*, Barcelona, Ediciones Martínez Roca.

CONSTANTE, MARIANO (1984): *Los años rojos*, Zaragoza, Nogara.

CONSTANTE, MARIANO i RAZOLA, MANUEL (2008): *Triángulo Azul: los republicanos españoles en Mauthausen*, Zaragoza, Gobierno de Aragón.

GARRIGA, MONTSERRAT (2019): «La retirada i l'exili republicà al Baix Montseny (1939)», *Ponències. Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, 23, p. 65-90.

ROIG, MONTSERRAT (1977): *Els catalans als camps nazis*, Barcelona, Edicions 62.

SALA, NÚRIA (2017): «Els vallesans als camps nazis», *Ponències. Revista del Centre d'Estudis de Granollers*, 21, p. 171-185.

TORAN, ROSA (2002): *La vida i mort dels republicans als camps nazis*, Barcelona, Proa.